

ANA POPOVIĆ PEČIĆ*
 Filozofski fakultet
 Univerzitet u Beogradu

UDK: 811.111'255=163.41

■ KOORDINATORI I VEZNI ADVERBIJALI KAO OBELEŽJA VEZE MEĐU REČENICAMA: PREVOĐENJE SA ENGLESKOG NA SRPSKI

1. UVOD

U engleskom jeziku veza među samostalnim rečenicama u tekstu može se obeležiti koordinativnim veznicima (koordinatorima), koji stoje na početku rečenice, i veznim adverbijalima¹ – najčešće su to prilozi i predložke fraze – koji stoje na početku ili unutar rečenice. I koordinatori i vezni adverbijali imaju svoje formalne korespondente² u srpskom jeziku. Korespondenti koordinatora su srpski koordinativni veznici, koji takođe stoje na početku samostalne rečenice³. Korespondenti veznih adverbijala su tekstualni konektori – prilozi, rečce, predložko-padežne konstrukcije i drugi izrazi koji pokazuju vezu među samostalnim rečenicama; i oni, kao i engleski vezni adverbijali, mogu se javiti na početku ili unutar rečenice.

Međutim, ova obeležja se sa engleskog na srpski jezik ne prevode uvek svojim formalnim korespondentima, već i na druge načine. Ilustrovaćemo to sledećim primerom:

- (1) The historian, the best sort of biographer, can only use the available evidence. But the historian is dealing with reality, not with the product of someone's imagination. But there is literary value and power in good historical biography [...]. (SH, 103)⁴
- (1a) A istoričari, koji su najbolji biografi, mogu da koriste samo raspoložive dokaze. [Ø]⁵ Oni imaju posla sa stvarnošću, a ne s proizvodom nečije mašte. Dobru istorijsku biografiju, međutim, krasi i književna vrednost i snaga izraza [...]. (IzIs, 128)
- (2) It is worth bearing in mind the nostrums of political correctness when you are writing. Ask yourself: is there any gender, ethnic or class group that would be offended by my essay? But such terms as *mankind*, *man* and *woman* can be used in context. It is, however, perfectly proper to use the language of the historical actors themselves. (SH, 191)

* Kontakt podaci (Email): appecic@f.bg.ac.yu

- (2a) Prilikom pisanja imajte u vidu potrebu političke korektnosti. Postavite sebi pitanje: da li će moj rad vredati rodna, etnička ili klasna osećanja neke grupe? [Ø] Reči kao što su *čovečanstvo*, *čovek* i *žena* mogu se koristiti u odgovarajućem kontekstu. Ali, sasvim je u redu koristiti se jezikom samih istorijskih ličnosti. (IzIs, 232)

Dakle, u primeru (1a) kao prevodni ekvivalent koordinatora *but* ne javlja se formalni korespondent (*ali*), već rečca *međutim*, a u primeru (2a) kao prevodni ekvivalent veznog adverbijala *however* ne javlja se formalni korespondent (*međutim*), već koordinatorski *ali*. U oba primera nalazimo i odsustvo prevodnog ekvivalenta koordinatorskog *but*, koje se može tumačiti kao *nulti tekstualni prevodni ekvivalent*.

Zato je cilj ovog rada da na primerima iz srpskih prevoda engleskih tekstova iz oblasti društvenih nauka ilustruje ove alternativne načine prevodenja. Najpre će biti reči o prevodenju koordinatorskog, a zatim o prevodenju veznih adverbijala.

2. PREVOĐENJE ENGLSKIH KOORDINATORA

Engleski koordinatori koji stoje na početku samostalne rečenice najčešće se prevode na srpski svojim formalnim korespondentima – odgovarajućim srpskim koordinativnim (naporednim) veznicima, što je slučaj u sledećim primerima:

- (3) The old culture reflected fundamental human needs while respecting natural limits. And it worked. (CAGE, 46)
- (3a) Stara kultura je odražavala osnovne ljudske potrebe, poštujući istovremeno prirodna ograničenja. I to se pokazalo uspešnim. (Glob, 61)
- (4) In the traditional economy, everyone knew they had to depend directly on family, friends, and neighbors. But in the new economic system, political and economic interactions take a detour via an anonymous bureaucracy. (CAGE, 39)
- (4a) U tradicionalnoj privredi svaki pojedinac je znao da neposredno zavisi od porodice, prijatelja i komšija. Ali u novom ekonomskom sistemu političke i ekonomske interakcije pošle su zaobilaznim putem, preko bezimene birokratije. (Glob, 53)
- (5) Were these upheavals signs of the beginning of the new age that they had spoken of back in Babylon? Or was it an indication of worse yet to come? (IOT, 195)
- (5a) Da li su ovi znaci za ustanak bili početak novog doba o kome se govorilo još u Vavilonu? Ili je to ukazivalo na to da najgore tek predstoji? (USZ, 245)

Dakle, koordinatorski *and* je preveden korespondentnim koordinatorskim *i*, koordinatorski *but* koordinatorskim *ali*, a koordinatorski *or* – koordinatorskim *ili*.⁶

Međutim, kao prevodni ekvivalenti engleskih koordinatorskih javljaju se i tekstualni konektori odgovarajućeg značenja koji se mogu smatrati semantičkim korespondentima,⁷ kao u sledećim primerima:

- (6) Many observers believe that a series of related changes have occurred in postmodern societies: Cynicism has replaced the old optimism and ideals of progress. Identity politics has called into question the ideas of universal truths and absolute morals. And because people are more geographically mobile and can choose among a wide variety of consumer items, their identities have become fragmented and based on their consuming choices and lifestyles. (SA, 13)
- (6a) Mnogi smatraju da je u postmodernim društvima došlo do niza povezanih promena: cinizam je zamenio stari optimizam i ideale napretka. *Identity politics* dovela je u pitanje ideje o univerzalnim istinama i apsolutnim moralnim normama. Zatim, sve veća geografska pokretljivost ljudi i mogućnost da se bira među mnoštvom različitih potrošačkih proizvoda uzdrmala je i rascepkala njihov identitet, sada zansovan na potrošačkim izborima i raznolikim životnim stilovima. (SU, 34)
- (7) Unlike publishers and recording companies, Hollywood filmmakers cannot target their products to smaller, specialized audience segments, and they cannot afford overproductions as a primary strategy. Instead, in order to make a profit, they must create a product which appeals to large numbers of people internationally. And they must try to make each expensive blockbuster as successful as possible, and cannot leave much to chance. (SA, 99)
- (7a) Za razliku od izdavača i muzičkih kompanija, holivudske filmadžije ne mogu svoje proizvode da namene malim, specijalizovanim delovima publike, a ne mogu ni da pribegnu hiperprodukciji kao primarnoj strategiji. Da bi zaradili, oni moraju da naprave proizvod koji će se dopasti mnoštvu ljudi širom planete. Stoga, moraju da se potrudu da svaki skupi veliki hit bude što je moguće uspešniji, te ne mogu mnogo toga da prepuste slučaju. (SU, 163-4)
- (8) The earliest date that could possibly be given to this final editing would be the sixth century BC, since Hezekiah (king of Judah from 715 to 687 BC) is mentioned in 25:1. But it is more likely that the final editing of Proverbs was not completed until around the third century BC. (IOT, 114-5)
- (8a) Najraniji datum koji bi se mogao navesti kao datum konačne prerade bio bi 6. vek pre Hr., budući da se pominje (25 1) Jezekija (car Jude, 715-687. g. pre Hr.). Verovatnije je, ipak, da je proces prerađivanja knjige *Priča Solomonovih* okončan tek oko 3. veka pre Hr. (USZ, 139)
- (9) No one can deny the value of real education – the widening and enrichment of knowledge. But today in the Third World, education has become something quite different. It isolates children from their culture and from nature, training them instead to become narrow specialists in a Westernized urban environment. (CAGE, 36)
- (9a) Niko ne može da porekne vrednost pravog obrazovanja – proširivanja i obogaćivanja znanja. Međutim, obrazovanje je danas u Trećem svetu postalo nešto sasvim drugo. Ono odvaja decu od njihove kulture i od prirode, a umesto toga ih obučava da budu usko specijalizovani u zapadnom urbanom okruženju. (Glob, 48)
- (10) A corporation, because it is an “artificial person,” has inherent capacities that mortal citizens do not possess. For one thing, it can live forever. For another, a

corporation, unlike people, can exist in many places at once. Or it can alter its identity – chop off its arms or legs and transform itself into an utterly different “person.” Or it can sell itself to new owners, including owners who are not themselves from the United States. (CAGE, 331)

- (10a) Korporacija, budući da je „veštački građanin“, ima mogućnosti koje smrtnici ne poseduju. Pre svega, ona može da živi večno. Zatim, korporacija, za razliku od ljudi, može da postoji na više mesta u isto vreme. Takođe, ona može promeniti identitet – odseći sebi ruke ili noge i pretvoriti se u sasvim drugu „osobu“. Takođe, može se prodati novim vlasnicima, uključujući i one koji nisu iz SAD. (Glob, 337)

U svim ovim slučajevima, kao prevodni ekvivalenti mogli su da budu upotrebljeni odgovarajući koordinatori (*i, a, ali*). No, činjenica da u primeru (6) među rečenicama postoji odnos dodavanja,⁸ a u (7) uzročno-posledični odnos omogućila je da se kao prevodni ekvivalenti koordinatora *and* upotrebe tekstualni konektori koji ekspliciraju te odnose: u primeru (6a) prilog *zanim*, a u primeru (7a) prilog *stoga*. U primerima (8a) i (9a) koordinatorski *but* mogao je da bude preveden veznikom *ali*; međutim, u primeru (8a) prevodilac je eksplicirao koncesivni odnos upotrebom rečice *ipak*, a u primeru (9a) prevodilac je nesaglasnost rečeničnih sadržaja obeležio rečicom *međutim*. U primeru (10) autor engleskog teksta je razne moguće odlike korporacija predstavio kroz nabranje alternativa (koje se međusobno ne isključuju⁹); prevodilac se u (10a) opredelio da aspekt nabranja istakne upotrebom rečice *takođe*. Dakle, upotrebom srpskog tekstualnog konektora kao prevodnog ekvivalenta engleskog koordinatorskog veza među rečenicama je u prevodu iskazana konkretnije.

U sledećim primerima javlja se još jedan način prevođenja koordinatorskog – kombinacijom srpskog koordinatorskog i tekstualnog konektora:

- (11) Naturally, much of this inscription dwells on Meshah's victory rather than on his previous submission to Omri. But it says quite plainly that “Omri, king of Israel, humbled Moab for many years”. (IOT, 129)
- (11a) Prirodno, veći deo ovog natpisa govori o Misinoj pobedi, a ne o prethodnoj pokornosti Amriju, ali ipak sasvim jasno kaže da je „Amrije, car Izraila, ponizio Moav na mnogo godina“. (USZ, 159)
- (12) “There was something coming to her and she was waiting for it, fearfully. What was it? She did not know; it was too subtle and elusive to name. But she felt it, creeping out of the sky, reaching towards her, through the sounds, the scents, the color that filled the air. [...]” (EBH, 12)
- (12a) “U njoj se rađalo nešto što je sa strahom iščekivala. Šta je to? Nije znala; osećaj je bio suviše tanan i neuhvatljiv da bi mogla da mu da naziv. Ali, ipak je osetila kako silazi s neba, kako joj se približava, kroz zvuke, kroz mirise, boje koje su ispunjavale vazduh. [...]” (Emoc, 27)

I u ovom slučaju, postoji suprotni, i to koncesivni odnos, među rečenicama. Prevodioci su mogli da upotrebe samo formalni korespondent *ali*, ili eventualno, slično primeru (8a), tekstualni konektor *ipak*; oni su se, međutim, opredelili za kombinaciju

prevodnih ekvivalenata, iskazujući i opšti suprotni odnos i njegov konkretni tip (koncesivnost).

No, ovim nisu iscrpeni svi načini prevođenja koordinatora u samostalnim rečenicama. U našoj građi smo, naime, našli i slučajeve kada koordinator nije preveden:

- (13) If someone now has an episode of psychosis, that person will most likely be seen by a psychiatrist as an out-patient. And if he or she is hospitalized to stabilize a drug treatment plan, this will often be in the psychiatric ward of a general hospital. And rather than keeping the patient in hospital for a long time, the medical staff will be keen to have the drugs working well enough for the patient to be discharged from hospital as soon as possible. (EBH, 125-6)
- (13a) Ako neko doživi psihotičnu epizodu, najčešće će ga ambulantno pregledati psihijatar. [Ø] Ako bude hospitalizovan radi lečenja, to će najčešće biti na psihijatrijskom odeljenju neke opšte bolnice. [Ø] Umesto da duže zadrži pacijenta u bolnici, medicinsko osoblje će se radije potruditi da mu odredi terapiju lekovima koja će mu omogućiti da što pre bude otpušten iz bolnice. (Emoc, 182)
- (14) Even some environmentalists were pleasantly surprised by such gains and judged UNCED a success (Von Weizsäcker 1994: 169). But for many others, it is fair to say, the conference did not yield the inspirational consensus they had hoped for. (WC, 82)
- (14a) Čak su i neki borci za očuvanje životne sredine bili prijatno iznenađeni takvim dostignućima i prosudili da je zasedanje UNCED-a uspelo (Von Weizsäcker, 1994: 169). [Ø] Treba reći i da je bilo onih koji su smatrali da ovaj skup nije doveo do inspirativnog jedinstva kojem su se nadali. (KS, 119)
- (15) Recall Breidenbach and Zukrigl's book on the "dance of cultures" (2000), which shows with a wealth of ethnographic examples how people around the world incorporate global products and practices into their own world-views [...]. Or recall the Berger and Huntington volume on "many globalizations" (2002), which shows how a supposedly universal process takes different paths according to local cultural contexts. (WC, 142-3)
- (15a) Prisetite se knjige Joane Brajdenbah i Ine Cukrigl o „plesu kultura“ (2000), koja obiljem etnografskih primera pokazuje kako ljudi širom sveta pripajaju globalne proizvode i običaje sopstvenim stavovima o svetu [...]. [Ø] Prisetite se Bergerove i Hantingtonove knjige o „mnogim globalizacijama“ (2002), koja pokazuje kako se navodno univerzalni proces odvija u različitim pravcima u zavisnosti od lokalnog kulturološkog konteksta. (KS, 206)

U primeru (13a) očekivalo bi se da se kao prevodni ekvivalent oba veznika *and* javi odgovarajući naporedni veznik (u ovom slučaju *a*), ali je prevodilac ostavio rečenice bez obeležja veze. To ne bi bilo moguće da se radilo o naporednim rečenicama u složenoj rečenici, gde je potrebno obeležiti sintaksički odnos, ali je moguće kada se radi o samostalnim rečenicama. Čitalac može da razume smislaonu vezu među rečenicama, ali tekst gubi na kohezivnosti. U primerima (14a) i (15a) je sličan slučaj, s tim što bi korespondentni veznici bili *ali/no* ili *a* odnosno *ili*.

3. PREVOĐENJE ENGLLESKIH VEZNIH ADVERBIJALA

I vezni adverbijali se najčešće prevode svojim formalnim korespondentima – tekstualnim konektorima, što je slučaj u sledećim primerima:

- (16) Boorstin (1964) argues that tourists seek an “environmental bubble” when they travel, in order to shield them from the unexpected and unpleasant. As a result, tourists seek the “pseudo-event” in place of a real experience. (SA, 169)
- (16a) Borstin (1964) tvrdi da turisti traže „zaštitni omotač“ kad putuju, da bi se sačuvali od neočekivanog i neprijatnog. Zato traže „pseudodogađaje“ umesto stvarnih iskustava. (SU, 270)
- (17) The pesticides exacted a heavy toll in thousands of poisoning cases. In addition, the high-yielding crop varieties are very susceptible to pest attacks as insects become resistant to the pesticides. (CAGE, 50)
- (17a) Pesticidi su naplatili visok danak u hiljadama slučajeva trovanja. Pored toga, visokorodno seme je vrlo podložno napadima štetočina, pošto insekti postaju otporni na pesticide. (Glob, 67-8)
- (18) Correlations could be established between sites belonging to similar climatic phases in different countries, and this form of cross-dating did not have to rely on dubious links between artefacts. However, even individual artefacts could be dated if they were found in peat-bogs, or if they had sufficient soil attached to them for the identification of pollen. (Arch, 112)
- (18a) Mogle su se utvrditi korelacije između lokaliteta koji pripadaju sličnim klimatskim fazama u različitim zemljama, a ta vrsta unakrsnog datiranja nije morala da se oslanja na nepouzdana veze među artefaktima. S druge strane, mogli su se datirati čak i pojedinačni artefakti, ako su nađeni u tresetištima, ili ako je na njima zaostalo dovoljno zemlje da se polen može identifikovati. (UA, 211-2)
- (19) Lopes criticized Peterson and Berger for looking only at the sale of singles. Though there was a time when single records were the key to industry sales, by 1973 singles accounted for only 37 percent of recorded music sales, and had dropped to 12 percent of the market by 1988. Accordingly, Lopes examines both top-selling albums and the top ten from the carts (which are based not only on sales of singles, but also on radio airplay and juke box plays). (SA, 110)
- (19a) Lopes kritikuje Petersona i Bergera zato što uzimaju u obzir samo prodaju singlova. Mada je u jednom periodu prodaja singlova bila osnov prodaje u ovoj industriji, do 1973. singlovi su činili samo 37 odsto prodatih ploča, a do 1988. njihova prodaja je pala na 12 posto. U skladu s tim Lopes proučava i najprodavanije albume i prvih deset sa top-lista (što se ne zasniva samo na prodaji singlova, već i na radio emitovanju i puštanju pesama na džuboksu). (SU, 179)
- (20) Trade was important in antiquity, for instance, and cultural ideas have been shared through the spread of empires and religions, as well as through trade. Various diasporas, voluntary or not, spread people and their cultural ideas across the globe (e.g. Gilroy, 1993). Thus, the process of globalization is not new, although global flows have increased to an unprecedented level. (SA, 157-8)

- (20a) Na primer, trgovina je bila važna u antičko doba, a ideje u oblasti kulture razmenjivane su širenjem carstava i religija, kao i trgovinom. Različite dijaspore, dobrovoljne ili ne, raznosile su i narode i njihove ideje širom sveta (npr. Gilroy, 1993). Dakle, proces globalizacije nije nov, iako se globalna razmena uvećala do neslučenih razmera. (SU, 251)

Kao što vidimo, u primeru (16a) je upotrebljen uzročni prilog (*zato*), u primerima (17a) i (18a) predložko-padežna konstrukcija sa priloškim značenjem (*pored toga, s druge strane*), u primeru (19a) konstrukcija sa predložkim izrazom (*u skladu s tim*), a u primeru (20a) zaključna rečca (*dakle*). Svi ovi izrazi, iako se razlikuju na leksičko-gramatičkom planu, funkcionišu kao tekstualni konektori.

Postoje i slučajevi, doduše mnogo ređi, kada se kao prevodni ekvivalenti engleskih veznih adverbijala u prevodu javljaju srpski koordinatori, kao u sledećim primerima:

- (21) Most historians might settle for calling history with a pinch of sociological theory, social history. However, this probably is not enough. (SH, 132)
- (21a) Mnogi istoričari bi prihvatili da istoriju koja se služi sociološkom teorijom zovu društvenom istorijom. No, to, verovatno, nije dovoljno. (IZIs, 162)
- (22) His wife wrote that as a teenager he had been “shy, sensitive, and unsocial.” Many people found him a gentle person, remarkably devoid of anger. At the same time some professional colleagues found him “an irritant of monumental proportions.” (EBH, 110-1)
- (22a) Njegova žena je napisala da je kao tinejdžer bio „stidljiv, osetljiv i nedruštven“. Mnogi ljudi su ga smatrali osećajnim, izrazito nesklonim besu, ali kolege su ga opisivale kao „veoma iritirajućeg“. (Emoc, 162)
- (23) Art is created by an artist or group of artists. It does not spring miraculously into form without human intervention. And art does not reach “society” at large. Instead, it reaches a particular public made up of individuals embedded in a social system. (SA, 61)
- (23a) Umetnost stvara umetnik ili grupa umetnika. Ona ne nastaje iznenada, na čudesan način, bez intervencije ljudi. Umetnost ne dospeva do celokupnog „društva“, već do određene publike koju čine pojedinci koji su deo društvenog sistema. (SU, 107)
- (24) ‘It was not easy to renounce the views and beliefs of a lifetime. The more critical appraisals must have come hard to historians of the older generation. Nevertheless, more challenging conclusions are required.’ (SH, 82)
- (24a) “Čoveku nije lako da se odrekne stavova i verovanja koji su mu obeležili čitav život. Izrazitiji kritički pristup najverovatnije je teško padao istoričarima starije generacije. Ali, smeliji zaključci su neophodni.” (IZIs, 104)

Ovakvi slučajevi su ograničeni po funkcionalno-semantičkom tipu veznog adverbijala koji se zamenjuje. U tekstovima koje smo pregledali pre svega se radi o adverbijalima *however, nevertheless, yet, instead*, dakle o adverbijalima koji označavaju razne vrste suprotnih odnosa: nesaglasnost, koncesivnost, supstitutivnu suprotnost. A ta značenja se u srpskom jeziku, pored odgovarajućih tekstualnih konektora kao što su

partikule *međutim*, *ipak* i predložko-padežne konstrukcije *uprkos tome*, *umesto toga* i sl., iskazuju suprotnim naporednim veznicima *ali*, *no*, *već*, *nego*.

Ponekad se javljaju i drugi slični slučajevi. Jedan takav slučaj ilustruje sledeći primer:

(25) In addition, not only are audience members competent individuals, they are also embedded in social structure. Thus, their reactions to the popular arts are mediated by those around them. (SA, 51)

(25a) Pored toga, ne samo što su pripadnici publike kompetentni pojedinci, već su i deo društvenog poretka, tako da njihove reakcije na popularnu umetnost oblikuje i okruženje. (SU, 93)

Ovde su u prevodu dve samostalne rečenice, među kojima postoji uzročno-posledični odnos, spojene u jednu, i zato ih je potrebno povezati sintaksičkim odnosom. Prevodilac se mogao opredeliti za naporedne veznike posledičnog značenja *te* ili *pa*, ali je upotrebio takođe čest način povezivanja ovakvih rečenica – pseudozavisni posledični veznik *tako da*¹⁰.

Kao prevodni ekvivalent engleskog veznog adverbijala u prevodu se, istina retko, može javiti i kombinacija koordinatora i tekstualnog konektora:

(26) Most systems start out with one unit of their currency equaling one federal dollar. Yet many, especially people who feel the inequities of the paid wage system, want to move away from the conventional value system. (CAGE, 451)

(26a) Većina sistema počinje tako što je njihova jedinična valuta jednaka jednom saveznom dolaru. Ali i pored toga mnogi, a naročito ljudi koji osećaju nepravde sistema plaćenih nadnica, žele da se udalje od konvencionalnog sistema vrednosti. (Glob, 449)

(27) Three principal farming methods are employed to attain this. *Bio-intensive agriculture*, derived from the French intensive method, focuses on a highly efficient system of raised-bed gardening, in which farmers can produce extremely high yields in the smallest possible area. *Bio-dynamic farming* seeks to create a completely self-sufficient farm by maximizing plant and animal diversity and minimizing off-farm inputs [...]. Finally, *conventional organic farming* differs from both of the above [...]. (Glob, 428)

(27a) Da bi se to postiglo, koriste se tri glavna metoda. *Biointenzivna poljoprivreda*, koja je izvedena iz francuskog intenzivnog metoda, usredsređuje se na visokoefikasan sistem povrtarstva sa podignutim lejama, kod koga zemljoradnici mogu dobiti veoma visoke prinose sa najmanje moguće površine. *Biodinamična zemljoradnja* teži da stvori potpuno samodovoljno poljoprivredno dobro time što će dovesti do maksimuma raznovrsnost biljaka i životinja i na najmanju meru svesti upotrebu stvari proizvedenih van farme [...]. I na kraju, *konvencionalna organska zemljoradnja* razlikuje se od oba navedena metoda [...]. (Glob, 433-4)

Upotrebom koordinatora *ali* u primeru (26a) prevodilac je odnos koncesivnosti podveo pod opšti suprotni odnos, a u primeru (27a) prevodilac je upotrebom koordinatora *i* odnos nabiranja podveo pod opšti sastavni odnos.

Kao svojevrsna analogija primeru (25a), može se navesti sledeći primer:

- (28) Besides their involvement in statistics, laboratory science and cartography, the principal function of computers in archaeology is to record, store and retrieve large quantities of information, such as excavation records or museum archives; this is a question of management rather than science (Jones 1991). However, geographical information systems (GIS) are a rather more scientific application of computing [...]. (Arch, 156)
- (28a) Osim primene u statistici, laboratorijskoj analizi i kartografiji, glavna uloga kompjutera u arheologiji jeste da beleži, skladišti i isporučuje veliku količinu informacija, kakvu predstavlja dokumentacija s iskopavanja ili muzejska arhiva. To je, međutim, više pitanje organizacije nego nauke (Jones 1991); dok se, s druge strane, geografski informacioni sistemi mogu smatrati više naučnom primenom kompjutera [...]. (UA, 299-300)

U njemu su dve zasebne rečenice spojene u jednu, a sintaksička veza tih rečenica nije obeležena naporednim veznikom (u ovom slučaju *ali/no*), nego pseudozavisnim veznikom *dok*¹¹.

U našoj građi smo našli i slučajeve kada vezni adverbijal nije preveden, kao u sledećim primerima:

- (29) While class is difficult enough as a theoretical control, varying national historical experiences further cloud the issue: in Germany, France or America, class does not mean the same things as it does in, say, Britain. Thus, problems of definition clearly exist. (SH, 143)
- (29a) Nju [klasu] je već dovoljno teško teorijski definisati, a raznorodna nacionalna istorijska praksa taj problem još otežava – u Nemačkoj, Francuskoj i u Americi klasa ne znači isto što i u, recimo, Britaniji. [Ø] Očigledno je da postoje problemi njene definicije. (IzIs, 174)
- (30) Unlike publishers and recording companies, Hollywood filmmakers cannot target their products to smaller, specialized audience segments, and they cannot afford overproductions as a primary strategy. Instead, in order to make a profit, they must create a product which appeals to large numbers of people internationally. (SA, 99)
- (30a) Za razliku od izdavača i muzičkih kompanija, holivudske filmadžije ne mogu svoje proizvode da namene malim, specijalizovanim delovima publike, a ne mogu ni da pribegnu hiperprodukciji kao primarnoj strategiji. [Ø] Da bi zaradili, oni moraju da naprave proizvod koji će se dopasti mnoštvu ljudi širom planete. (SU, 163-4)
- (31) Through this new kind of constitutional protection, the rights of TNCs take precedence over the rights of citizens in their respective nation-states. In addition, the legislative authority of GATT and NAFTA supersedes the legislation of participating nation-states when matters of conflict arise. (CAGE, 300)
- (31a) Zahvaljujući ovoj novoj vrsti ustavne zaštite, prava MNK imaju prednost nad pravima građana te zemlje. [Ø] U slučaju spora, konvencije GATT-a i NAFTA-e imaju primat nad državnim zakonima. (Glob, 293)

Ovi primeri svedoče o mogućnosti da se smisaone veze među samostalnim rečenicama razumeju i bez formalnih obeležja kao što su tekstualni konektori *dakle/prema tome* za zaključni odnos u primeru (29a)¹², *umesto toga* (ili koordinatori *već/nego*) za supstitutivni odnos prema negiranom sadržaju prethodne rečenice u primeru (30a) i *uz to/pored toga* i sl. za odnos dodavanja u primeru (31a). Ali čitaocu bi bilo olakšano razumevanje veze među rečenicama da je u prevodu upotrebljen prevodni ekvivalent veznog adverbijala. Uopšte, po našem mišljenju, s aspekta čitaoca je bolje da prevodilac ne ide ispod nivoa tekstualne kohezije koji postoji u izvornom tekstu.

4. ZAKLJUČAK

Napred opisani načini prevodenja engleskih koordinatora i veznih adverbijala kao obeležja odnosa među samostalnim rečenicama mogu se prikazati i tabelarno, kao u sledećoj tabeli u kojoj su polja sa formalnim korespondentima osenčena, odsustvo prevodnog ekvivalenta predstavljeno znakom $\emptyset$, a zagradama pokazano da se pojava ne odnosi na sve upotrebe koordinatora i na sve vezne adverbijale¹³:

Srpski Engleski	Koordinator	Tekstualni konektor	Koordinator + tekstualni konektor	$\emptyset$
Koordinator	+	(+)	(+)	(+)
Vezni adverbijal	(+)	+	(+)	(+)

Sadržaj tabele se može rezimirati ovako:

- tabela pokazuje da upotreba formalnog korespondenta predstavlja glavni i uvek primenljivi načini prevodenja;
- drugi i treći stubac tabele pokazuju da se i koordinatori i vezni adverbijali, bar u nekim slučajevima, prevode ne samo svojim formalnim korespondentima nego i komplementarnim prevodnim ekvivalentima – koordinatori tekstualnim konektorima, a vezni adverbijali koordinatorima;
- četvrti stubac pokazuje da se kao jedan od mogućih prevodnih ekvivalenata u nekim slučajevima javljaju i kombinacije koordinatora i tekstualnih konektora;
- poslednji stubac pokazuje da se u nekim slučajevima ova obeležja međurečeničnih odnosa ne prevode, tj. može se govoriti o nultom tekstualnom prevodnom ekvivalentu.

Drugim rečima, formalni korespondenti su osnovno, ali ne i jedino sredstvo za prevodenje navedenih obeležja međurečenične veze. Naime, u prevodilačkoj praksi se, bar u izvesnoj meri, sreću svi navedeni alternativni načini prevodenja, uključujući i izostavljanje prevodnih ekvivalenata. Dakle, i ovaj rad pokazuje da čak i u slučajevima kada u dva jezika postoje korespondentne jezičke jedinice, kao što je to slučaj sa

koordinatorima odnosno veznim adverbijalima/tekstualnim konektorima u engleskom i srpskom jeziku, u praksi možemo sresti alternativne načine prevođenja, tj. prevodne ekvivalente koji nisu formalni korespondenti.

- 1 Termin *vezni adverbijal* (engl. *linking adverbial*) preuzeli smo od Biber *et al.* (1999), dok za isti pojam Quirk *et al.* (1985) koriste termin *conjunct*, a Huddleston i Pullum (2002) *connective adjunct*.
- 2 O formalnoj korespondenciji i formalnim korespondentima v. Ivir (1985: 85-86), Hlebec (1989: 27, 124) i Đorđević (2004: 58-63).
- 3 U funkciji koja se u srbistici označava kao nadovezivačka (v. npr. Stanojčić i Popović (2008: 378)).
- 4 Objasnjenje skraćenica naslova knjiga iz kojih su uzeti primeri nalazi se na kraju rada.
- 5 Simbol Ø koristimo da označimo odsustvo prevodnog ekvivalenta.
- 6 Ovo, naravno, nisu jedini formalni korespondenti ovih koordinatora u srpskom jeziku; v. Mihajlović (1979).
- 7 O semantičkoj korespondenciji v. Hlebec (1989: 27, 124).
- 8 V. npr. Quirk *et al.* (1985: 932).
- 9 O ekskluzivnom i inkluzivnom značenju koordinatora *or* v. npr. Quirk *et al.* (1985: 932-933).
- 10 O pseudozavnsnim posledičnim rečenicama sa veznikom spojem *tako da* v. Stanojčić i Popović (2008: 333-334, 359).
- 11 O ovakvoj upotrebi veznika *dok* v. Stanojčić i Popović (2008: 357).
- 12 U ovom primeru prilog *očigledno* na neki način kompenzira odsustvo zaključnog konektora.
- 13 U ovom radu ovakvi slučajevi mogli su biti samo ilustrovani, ali ne i detaljno obrađeni.

DELA IZ KOJIH SU UZETI PRIMERI

- Arch:** Greene, Kevin, *Archaeology: An Introduction*, London: Routledge, 2001.
- UA:** Грин, Кевин, *Увод у археологију*, превод: Марина Адамовић-Куленовић, Београд: Cliо, 2003.
- CAGE:** Mander, Jerry and Edward Goldsmith (eds.), *The Case Against the Global Economy: And for a Turn Toward the Local*, San Francisco: Sierra Club Books, 1996.
- Glob:** Мандер, Џери и Едвард Голдсмит (ур.), *Глобализација: аргументи против*, превод: Тања Живић, Маја Марковић и Ивана Чорбић, Београд: Cliо, 2003.
- EBH:** Oatley, Keith, *Emotions: A Brief History*, Malden, MA: Blackwell Publishing, 2004.
- Emoc:** Outli, Kit, *Emocije: Kratka istorija*, превод: Aleksandra Čabraja, Београд: Cliо, 2005.
- IOT:** Drane, John. *Introducing the Old Testament*, Oxford: Lion Publishing, 2000.
- USZ:** Дрејн, Џон, *Увођење у Стари завет*, превод: Богдана Ђукић, Београд: Cliо, 2003.
- SA:** Alexander, Victoria D., *Sociology of the Arts: Exploring Fine and Popular Forms*, Malden, MA: Blackwell Publishing, 2003.
- SU:** Aleksander, Viktorija D. *Sociologija umetnosti: Istraživanja lepih i popularnih formi*, превод: Jelena Kosovac, Београд: Cliо, 2007.
- SH:** Black, Jeremy and Donald D. MacRaild, *Studying History*, Basingstoke, Hampshire: Palgrave, 2000.
- IzIs:** Blek, Džeremi i Donald M. Makrejld, *Izučavanje istorije*, превод: Đorđe Trajković, Београд: Cliо, 2007.
- WC:** Lechner, Frank J. and John Boli, *World Culture: Origins and Consequences*, Malden, MA: Blackwell Publishing, 2005.
- KS:** Lečner, Frenk Dž. i Džon Boli, *Kultura sveta: Začeci i ishodi*, превод: Goran Erdei, Београд: Cliо, 2006.

LITERATURA

- Biber, D., S. Johansson, G. Leech, S. Conrad, E. Finnegan. 1999. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow, Essex: Pearson Education Ltd.
- Dorđević, R. 2004. *Uvod u kontrastiranje jezik*, šesto izdanje. Beograd: Filološki fakultet.
- Hlebec, B. 1989. *Opšta načela prevođenja*. Beograd: Naučna knjiga.
- Huddleston, R. and G. K. Pullum. 2002. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ivir, V. 1985. *Teorija i tehnika prevođenja*, drugo izdanje. Sremski Karlovci / Novi Sad: Centar „Karlovačka gimnazija“ / Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu.
- Mihajlović, M. 1979. *Kontrastivna analiza sindetske paratakse u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu. Neobjavljena doktorska disertacija.
- Quirk, R., S. Greenbaum, G. Leech and J. Svartvik. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.
- Stanojčić, Ž. i Lj. Popović. 2008. *Gramatika srpskog jezika*, jedanaesto izdanje. Beograd: Zavod za udžbenike.

SUMMARY

COORDINATORS AND LINKING ADVERBIALS AS MARKERS OF TEXTUAL RELATIONS: TRANSLATION FROM ENGLISH INTO SERBIAN

English coordinators and linking adverbials used to connect sentences can be translated into Serbian in different ways. While their translation equivalents are typically their Serbian counterparts, there are cases where coordinators are translated by linking adverbials/particles, linking adverbials are translated by coordinators, and either coordinators or linking adverbials are translated by a combination of coordinator and linking adverbial/particle. Moreover, sometimes no translation equivalent is used. In this paper, these different cases are illustrated and described.

KLJUČNE REČI: koordinatori, vezni adverbijali, tekstualni konektori, formalni korespondenti, prevodni ekvivalenti, prevođenje.